

Легенди и предания за населеното място

Гр. Чипровци

Съществува предположение, че след осем-месечната обсада на град Видин от Василий II (1003 г.) Северозападна България била достатъчно разорена и една част от жителите ѝ са се изселили в пределите на Самуилова България. Това се е случило и с жителите на нашето селище, чието старо име днес не знаем. А може би са били две селища –

Пилатовец и Буковец, където има и две руини на църкви. След завръщането си, те основават новото си селище – Чипровци. Едно предание гласи, че след дълго отсъствие жителите на селото се завърнали и от старото си поселище намерили само Шарената чешма, от чиито чучур се чувало ”чип, чип, чип...”. Димитър Маринов я нарича Чип-чешма, а Ставри Попов пише за Чипи-град.

През късното средновековие, откогато датират сведенията за съществуването на Чипровци, то се среща като: Чипровац/в латинските източници първата буква може да се чете и като Ш – Шипровац/ - 1565 г., Чипуровац/Шипуровац/ – 1578 г., Чипроувац/Шипроувац/ - 1611 г., Чипровоци – 1614 г., Чипровци – 1629 г., Кипровацо /Кипровазо/ - 1650 г., Чипровациум – 1688 г., Кипровец – 1725 и др.

Според някои учени името Чипровци има славянски произход и Кипуровец и другите подобни на него означава местност, в която има градина.

Хералия и Анулис / Легенда за Извора/ Монтана

Живяла някога по тези земи в тъмната крепост в регион Монтанензиум прекрасната жрица Хералия. Мечтаела и вярвала в предбрачието си, че ще я споходи щастие неимоверно и че ще стане владетелка на непристъпните стени. Всъщност искала да избяга далеч от тях – да зарее воала си в простора и да потопа нозе в златодайната река Аугуста.

Спяла във висините, сънувала мечтите си, но този ден все не идвал. Заплитала в косите си пъстроцветна украса, сини метличини и червени макове, които тутакси падали, късала и от зелените треви наоколо. Скриело ли се слънцето над Калето, в душата ѝ паднал мрак. Сърцето ѝ биело едва-едва, а виното от меховете я замайвало. Не помогнали и грижите на военния лекар Аурелио Артемо.

Една сутрин с вой на тръба възвестили идването на чужда кохорта и тогава се появил светлоокият избраник. Хералия почувствала знамението още преди да го види, преди да блисне планинска вода на очите си. Боговете ѝ предрекли, че ще го дари с мъжка рожба.

Анулис бил снажен и с всеопрощаващи очи. Зърнал я бегло, отдалечил се, след това отново се върнал и попитал за целебния карстов извор. Подала му вода, Хералия усетила, че ръката ѝ трепери. Жрецът положил меки устни над пръстите ѝ. Върнал се след 7 дни и сложил в ръцете ѝ тежка златна огърлица, обеци, а от бяла кърпа блеснала и златна корона. Бащата обаче отронил:

- Оценявам вашата щедрост, но такива тежки накити не прилягат на дъщеря ми, че е със слабо сърце.

Тогава жрецът хвърлил всичко в нозете ѝ и тръгнал да броди извън крепостта да търси лек. Да потегли на лов след съвет на центурионите и да убие сърна или глиган за него било обичайна победа..., но сега бил изправен пред върховно изпитание. Лутал се в тая пустош покрай камъните, които таят вечността и открил само бодливи цветя.

Виолетовите им връхчета светели с необичайна сила на слънцето и той ги събрал в кесията си. Потопил ги в студената вода от Извора и ги занесъл на своята любима. Дал ѝ да пие от отварата, а тя почувствала прилив на сили. Изцелението дошло.

Отдъхнали си и двамата на това място, където бисер е природата... Оттогава хроми и незрящи идвали за целебната вода и потапяли цветя в сребърни съдове, отправяли молитва към Фортуна, богинята на съдбата, за здраве и плодородие, и за да пребъде това магическо място.

Разказа: Камелия Александрова

Заселване на Смоляновци

Още от римско време 1-4 век е съществувало укрепено селище в местността Градището (или Селището, днес това е района непосредствено под селото) и сигнално укрепление на в.Стоовци. За първи път се споменава Смоляновци като населено място в турски данъчен регистър от 1576 г. в Джелепкешанския дефтер Ф-95/23, че е регистриран само един крупен овчар, доставчик на овце от с. Исмуйлановча, чиито буквален превод означава Смоляновци. Ясно е, че селото е съществувало отпреди повече от 500 години. В последвалите години няма запазени исторически сведения до края на 18 век. Това е времето, когато някои семейства от Угърчино-Тетевенския балкан, подгонени от зверските набези на групи кърджалии /турски планински разбойници/, тръгват на запад и се настаняват в м. Студени дол в покрайнините на Смоляновци. Едно от преданията, свързано с местоположението на днешното село е свързано със загубена свиня, която открили в гората до останки на стара църква. Тя се била опрасила до светилището и местните жители, разпръснати по колиби в околността, приели това знамение благосклонно и решили да преместят селото при църквата, където в последствие се смесили с тетевенските фамилии и така се е зародил специфичен мек диалект, който отличава смолянчани от жителите на околните села.

Имената на 5-те главни фамилии - основатели на селото са: Златковска, Йонковска, Пековска, Чольовска, Кумановска.

Вж и ВАКОВ, Горан Г. Село Смоляновци: Кратка история, близки, предания, лични спомени. Смоляновци, 1983

Легенда за Свидня

Впечатляваща е запазената до днес легенда за робските години по времето на римското господство, когато хиляди роби работели за добив на злато по долината на Дългоделска Огоста.

Преди много, много години в този планински район имало многобройни стада овце, които на воля пасли покрай реката. Един възрастен овчар пасял стадото си в този район. Изведнъж кучетата започнали да лаят, което значело

че има някаква опасност, или се приближават хора. Били чужденци. Спрели се при стареца и се представили за царски пратеници, които обикалят царството. Единият от тях се загледал в кожената торба на овчаря, от която се показвала златна пръчка. Те попитали откъде я има, а той отговорил, че я намерил в реката. Те я разгледали с интерес, а овчарят казал, че е намирал и други по-малки неща, но такава голяма пръчка за първи път вижда.

Царските пратеници съобщили на господаря си, че в този район има самородно злато, подали му намереното и не след дълго пристигнали работници. Започнали промиването на пясъчинките от тази местност към село Говежда. Работели мъже, жени и деца. Едни плавели пясъка и събирали златни зрънца, други като мравки мъкнели камъните към върха на грамадите, залитали, падали, плющели камшици, а грамадите растели бързо.

Легендата разказва, че господарите римляни докарали сляпа баба, за да люлее 99 люлки, докато работят жените. Ако само едно дете заплачело, тя люлеела всички люлки и проклинала с думите:

- „Бог се не набогува, цар се не нацарува. Нема ли кой да ни отърве от това тегло”

Случило се така, че минал самият цар, а това бил Октавиан Август. Смилил се над работниците и накарал да пуснат жените. За благодарност нарекли реката на негово име Аугуста /Огоста/.

Грамадите от камъни започват от Попов мост и продължават на разстояние 15 километра след него. Това е своеобразен паметник на човешка мъка.

Било е изместено дори коритото на реката и то няколко пъти, което обяснява защо грамадите са разположени успоредно в няколко реда. Дължината им е 40-50 метра, широки са 15-20, а високи 4-5 метра. Милиони кубични камъни били преместени, милиони тонове пясък били изплавени, по предположение около 40 тона злато в продължение на 300 години.

По това време се разработват и златните рудници в рай она на село Копиловци. В тях също работели роби. С чук и длето те разбивали камъните, спускали се в недрата на земята и оттам с торби изнасяли рудата. Счуквали я на прах, после я плавели в каменни корита във вира, наречен „Плаварски”.

Легенда за "Иванка - Кралицата"

През турско време, 1850 г., една вечер у Иванка и Тодор /Тодор е правнук на старейшината Вела, от Велес, Македония/ идва ага със заптиета, Турските бейове са събрали парите от данъците по селата. Свършили си работата, носели много пари и злато и въпреки богатството си, пожелали Иванка да им сложи вечеря. Тя била гостоприемна жена, умна и съобразителна. Нагостила ги добре, но във виното им сложила приспивателна билка. Стопанката имала много деца, а най-малкото било пеленаче. Преди агите да заспят до огнището, Иванка забелязала, че най-главният от тях сложил кесията с жълтиците в пояса си. Когато и той заспал дълбоко, тя взела неусетно кесията и я скрила в

пелените на бебето. Сутринта, когато се събудили всички, агата опипал пояса си и разбрал, че кесията му я няма, Набедил Иванка, че му е откраднала парите, а тя се оправдала: "Заспала съм като посечена, нищо не съм видяла!". Запrietатa я разсъблекли, търсели навсякъде разровили огнището и като не намерили парите я отвели на коначището да я обесят. Като вървели, помолила дея да си вземе детенцето. По пътя тя го кърмела, а когато се укротявало, тя го щипела, за да плаче непрекъснато в зедилото. Събрала смелост и попитала: "Ага, къде сте ме покарали?", те и отвърнали, че отиват при бея да я съди. Детето не спирало да плаче и е възможно да са се умилюстивили, което е непонятно, и са я пуснали да си върви. Иванка вървяла два-три дни докато се върне у дома. Развила веднага детето, а то цялото в кели, мокро, мръсно, недохранено. Взима жълтиците, измива ги и ги раздава в селото, на всеки по жълтица. За тази смела постъпка съселяните я провъзгласили за кралица и се обръщали към нея: "Ивана - кралицата".

Легенда за "Младенин вир"

В началото на 17 век от гр. Велес, Македония, тръгват няколко кервана семейства с невръстни деца. Предвождала ги Вела, която била бездетна, всички от карвана са я слушали и уважавали, била умна и бързо се ориентирала в различни ситуации. Когато преминавали с карваните си през Стара планина от сръбските села за насам, при всяко спиране за почивка, Вела наблюдавала игрите на децата. На едно място децата крадели от кервана и криели краденото в гората. За нея било ясно, че тук не е място за заселване, тук ще се раждат крадци. Керванът продължил, на следващия пристан Вела се усамотила и видяла децата, че играят със стрели. При тази гледка Вела разбрала, яе и тук не става за селище, защото ще бъде село на разбойници и няма да имат мир и спокойствие. Пътувайки дълго и изморително стигнали до бродa на "Младенин вир", спряли за почивка. Вела унесено се загледала игрите на децата. Те правели всичко необходимо за едно семейство - заграждали водата и правели язове, къщички, огради с камъни, кошмари. Тъй като тя била старейшината, събрала всички от кервана и разказала какво е наблюдавала по пътя. На това място имало пасища, вода, дърва и те се съгласили малко по-надолу е равното да се заселят. С кервана крали и овце, които по пътя се умножавали. Правели се нови къщи с дървени пирони, семействата се разраствали, имали по много деца и в продължение на десетина години, селото станало многочислено.

Вела била събирателен образ на всичко добро и ценно в човека, искала всички да живеят добре. Тя вечер се усамотявала, разхождала се чак до "Младенин вир", пиела вода от кладенеца, а водата се оказала вълшебна и Вела, когато била на 40 г. родила едно дете Вълчо или Велчо, отгледала го с много любов. Живяла е едва 60 год.

Легенда за Змей - Горянин

У наше село преди много години е доодли змей -горянин. И тоа змей залюбил мома Стояна - най-убавато мома у селото. Преди да я заюби е праил много пакост у село. Он е улазил по къщите, у кошарите при овците, кравитена едни ора у селото изклал сичките овци, на други краватас телето заклал. На цело село пакост праил, само на мома Стояна нищо не праил. Тека, тека и змейо почнал посред ноц, у потайно време да дооди при мома Стояна. И така сека ноц. Завайкала се Стоянина маця, чуди се кво да напраи, та да се избаву от змейо. А он като се зададе, целио свети, гръми, треци и дека има кладенец с вода, он пресъиня. От стра, ората не смеу, като се стъвни да излазъ вънка и се слушат докаде е видело.

Минало много време и на Стоянина маця и се присънило сън, кво да се избаву от змейо. Присънило и се, че требе да заведе мома Стояна на "Лилячки преслап" със Стоянови кола, а тоя Стоян е бил юбовник на Стояна и она него си е обичела. Да набере разни треви и билки - вратика, комуника, синя тентева, змийски здравец и др., да окупе Стояна на Стоянови кола на "Лилячки преслап" у потайно време и тека, че се избаву от змейо.

Отишли двете у потайно време и като почнала да купе Стояна, от небето започнало да треци, да светка, да гръми, ама от тревите и билките ли, от кво ли, он не могъл да спадне на земята. Цела ноц беснеял змейо, ама вече не се явил и не праил пакост на никой у село, И така селото се избавило от страшни змей-горянин. Мома Стояна се избавила от него и се оженила за изгората си Стоян.

Месността "Грамадите"

Като се тръгне от римската крепост, която е срещу с.Еловица, към местността "Свидня" - Попов мост, минава се през селата Говежда и Дълги Дел и се стига до билото на Стара планина. По посока горното течение на р.Огоста са запазени плаварски грамади от речни камъни, като най-значителни са тези над с.Дълги Дел до изворите на реката.

Когато римляните дошли по нашите земи, те заробвали местните жители "илири", за да им робуват и плавят златото. Камъни с различна големина били изнасяни от коритото на реката, а пясъкът бил промиван. Коритото на реката било имествано последователно, грамадите са наредени успоредно в няколко реда от двете страни на реката.

Плаварските грамади са дълги 40-50 м, широки 15-20 м и високи 4-5 м. В продължение на около 300 г. са извършвали тази непосилно тежка работа. Промиването на златоносния пясък е ставало в каменни корита с нажлебни

дъна, в чийто жлебове падали златните зърна.

Милиони кубици камъни били преместени, милиони тонове пясък били промити, за да се извади ценното злато. Според направените приблизителни изчисления на хидроинженери, кубатурата на грамадите е 20 милиона кубически метра, а изплавеното злато - 40 тона.

Зловеща гледка представляват тези черни грамади, прорасли тук-там с изкривени орехови дървета. Реката с мъчително гърчене си пробива път между тях, бучи, пени се, а грамадите стоят мрачни, невъзмутими.